TÖLTÖGETÉSI FELADATOKRÓL I.

Tuzson Zoltán, Székelyudvarhely

Az *Abacus* 1996. októberi számában a *Lurkó logika* rovat 9. feladata a következő: Egy 6 literes és egy 8 literes kanna tele van tejjel. Van egy üres 11 literes kannánk. Hogyan tudunk töltögetéssel 5 liter tejet kimérni?

Az elkövetkezőkben ilyen jellegű feladatok szemléletes megoldásáról fogok írni.

Állítólag úgy esett, hogy a francia matematikus, *Simon Poisson* még diákkorában megoldott egy hasonló feladatot, és ennek kapcsán annyira megszerette a matematikát, hogy annak szentelte egész életét. A feladat, amelyet gráfok segítségével oldott meg (angolul: graph = rajz), a következő:

,,*Egy embernek 12 pint bora van, és a felét el akarja ajándékozni, de nincs 6 pintes edénye. Két edénye van, az egyik 8, a másik 5 pintes. Hogyan önthet pontosan 6 pint bort a 8 pint űrtartalmú edénybe? Legkevesebb hány átöntés szükséges ehhez?*" (A pint régi francia űrmérték: 1 pint = 0,9 liter.)

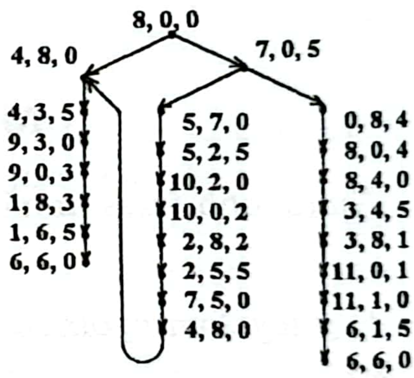

Poisson elkészítette az ábrán látható gráfot. Feltételezte, hogy az első edény 12 pint, a második 8 pint, a harmadik pedig 5 pint űrtartalmú. Az első edényben 12 pint bor van, a másik két edény üres. Ezt az állapotot a gráfon így jelölte: $(12, 0, 0)$. Továbbá a gráf nyilait követve leolvasható, hogy a töltögetések során melyik edényben mennyi folyadék található. Az is leolvasható, hogy a gráf két megoldást is szemléltet. ([1])

A továbbiakban még szemléletesebben oldunk meg ilyen jellegű feladatokat. Azzal a legegyszerűbb esettel kezdjük, amikor az első edény űrtartalma egyenlő a másik két edény űrtartalmának összegével. ([2], [3]) Ez esetben lényegtelen, hogy az első vagy a másik két edény van tele folyadékkal.

1.1. feladat. egy 11 literes kanna tele van vízzel. Van egy üres 7 literes és egy üres 4 literes kannánk. Csupán a három kanna segítségével mérjünk ki 1 liter vizet.

Igaz-e, hogy az első kannában bármely 1 és 11 liter közötti, a második kannában bármely 1 és 7 liter közötti, valamint a harmadik kannában bármely 1 és 4 liter közötti (egész liternyi) vízmennyiség kimérhető?

A feladat megoldása céljából készítsük el az ábrán látható, egyenlő oldalú háromszögrácsra szerkesztett paralelogrammát, amelynek $AB = VZ$ oldala 7 egység, az $AV = BZ$ oldala pedig 4 egység.

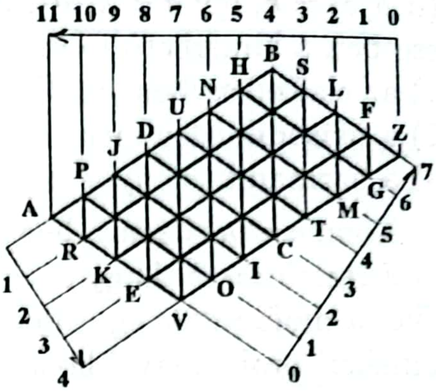

A szóban forgó három edényt a megfelelő nyilak jelölik. Ezeken ,,beosztásokat" jelöltünk meg, amelyeket úgy kaptunk meg, hogy az egyenlő oldalú háromszögrács háromszögeinek oldalegyeneseit merőlegesen, a nyilakkal metszettünk. (Ehhez a nyilakat ,,megfelelő" helyzetbe kellett állítani.)

Az $ABZV$ paralelogrammát úgy tekintjük, mint egy biliárdasztalt, amelyen a ,,golyó" az A pontban van, ahonnan rendre a B, C, D, E, ..., V, Z pontokba — a rácsvonalak mentén — 60°-os szög szerint ,,pattan". (A B pontot, a jelenlegi V pontba is tehettük volna, így az U pont C lenne stb., de a mi esetünkben az a választás ugyanoda vezet, mint az előző).

Könnyen belátható, hogy a három edénnyel való töltögetés során az egyes edények tartalma leolvasható az illető pontnak a három nyilra való merőleges vetítése során. Az egyes edényben levő vízmennyiség — midőn a biliárdgolyó végighalad az A-tól a Z-ig — a mellékelt táblázatban foglalható össze. Az ábráról leolvasható, hogy a 6. lépésnél (az F pontban) a 11 literes edényben pontosan 1 liter víz lesz.

	11	7	4
A	11	0	0
B	4	7	0
C	4	3	4
D	8	3	0
E	8	0	3
F	1	7	3
G	1	6	4
H	5	6	0
I	5	2	4
J	9	2	0
K	9	0	2
L	2	7	2
M	2	5	4
N	6	5	0
O	6	1	4
P	10	1	0
R	10	0	1
S	3	7	1
T	3	4	4
U	7	4	0
V	7	0	4
Z	0	7	4

Továbbá az is leolvasható, hogy a feladat második felében feltett kérdésekre igenlő választ adhatunk.

Az előbbiek alapján a következőket sejthetjük:

Adott $a > b > c$ pozitív egész számok esetén legyen három edényünk: az első a liter űrtartalmú és tele van vízzel, a második b, a harmadik c liter űrtartalmú és mindkettő üres, továbbá $a = b + c$.

1.1. sejtés. Amennyiben $(b, c) = 1$, úgy a kimérhető folyadékmennyiségek:

1) az első edényben: $1, 2, \ldots, a$ liter;

2) a második edényben: $1, 2, \ldots, b$ liter;

3) a harmadik edényben: $1, 2, \ldots, c$ liter.

1.2. sejtés. Amennyiben $(b, c) = k \neq 1$, ezért $a = b + c$ miatt $(a, b, c) = k$, így $a = k \cdot a_1$, $b = k \cdot b_1$, $c = k \cdot c_1$, ahol $(a_1, b_1, c_1) = 1$. Ez esetben a kimérhető folyadékmennyiségek:

1) az első edényben: k, $2k$, $\ldots$, $a_1 \cdot k = a$ liter;
2) a második edényben: k, $2k$, $\ldots$, $b_1 \cdot k = b$ liter;
3) a harmadik edényben: k, $2k$, $\ldots$, $c_1 \cdot k = c$ liter.

Könnyen belátható, hogy az *1.2. sejtés* levezethető az *1.1. sejtés*ből. Feltételezhető, hogy az *1.1. sejtés* bizonyítása kapcsolatban áll az elsőfokú diofantikus egyenlet megoldásával, vagy éppen valamilyen gráfelméleti problémával hozható kapcsolatba.

A sejtéssel kapcsolatos bizonyításokat, megjegyzéseket minden Olvasótól szívesen várunk. Írásaikat a szerkesztőség címére küldhetik.

(folytatjuk)

Felhasznált források

[1] **Ruszev – Ruszeva**, *Matematikai mozaik (62. oldal 25. feladat)*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1982.

[2] **Nicolae Oprișiv**, *Olimpiada jocurilor raționale (192. oldal 9.4. feladat)*, Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1984.

[3] **Tuzson Zoltán**, *Hogyan oldjunk meg aritmetikai feladatokat? Módszertani feladatgyűjtemény aritmetikából (172. oldal 9. példa)*, Magyar Virág Kiadó, Szombathely, 1996.

Milyen a matematika?

A matematikában a szépség igen nagy szerepet játszik. ... Érdekes, hogy az eleganciáról nem szokott vita kialakulni, a matematikusok ízlése nagyjából azonos. A matematikában azonban a szépség elválaszthatatlan a célszerűségtől, általában nem nevezünk szépnek egy bizonyítást, amely a célt nem a legrövidebb, legcélravezetőbb úton éri el.

N. G. Csebotarjev